

بررسی نیازهای خانواده‌های کارکنان نظامی نسبت به خدمات مشاوره‌ای

* دکتر خدابخش احمدی^۱، دکتر فاطمه سوری^۲، دکتر علی فتحی آشتیانی^۳، دکتر سید محمود میرزمانی^۳، دکتر علیرضا عرب نیا^۴

چکیده

سابقه و هدف: خدمات مشاوره‌ای یکی از ضروریات زندگی امروزی است. کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان و سایر نیروهای تحت پوشش از قبیل پرسنل وظیفه و بسیجی نیاز به آمادگی روانی بیشتر دارند تا توان تحمل استرس‌های ناشی از محیط نظامی، ماموریت‌های ویژه نظامی و از این قبیل را داشته باشند. گام اول در این جهت سنجش و ارزیابی نیازهای افراد و ساماندهی خدمات مشاوره‌ای در سازمان‌های نظامی است. هدف از تحقیق حاضر که در سال ۱۳۸۲ انجام پذیرفته است بررسی نیازهای خانواده‌های نظامی در زمینه خدمات مشاوره‌ای بوده است.

مواد و روشها: در این پژوهش تعداد ۱۸۹۲ نفر از کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات لازم از پرسشنامه محقق ساخته با عنوان پرسشنامه نیازسنجی خدمات مشاوره‌ای استفاده شد. اطلاعات حاصل از پژوهش با استفاده از امکانات نرم‌افزاری رایانه‌ای و با بهره‌گیری از شاخص‌هایی از قبیل محاسبه فراوانی، درصد، نسبت، میانگین، انحراف استاندارد و آزمون کی ۲ مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که دومین منبع مشورتی در مسایل زندگی کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان متخصصین خدمات مشاوره‌ای است و عمده‌ترین مشکلات زندگی کارکنان و خانواده‌های آنان برای دریافت خدمات مشاوره‌ای عبارتست از: مشکل روابط بین اعضای خانواده، تربیت فرزند و مسایل روانشناختی. همچنین بیشتر افراد خواستار وجود مراکز برای مراجعه و دریافت خدمات مشاوره‌ای بودند و نیز عمده افراد مورد بررسی در دسترس بودن مراکز خدمات مشاوره‌ای برای کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان و بکارگیری متخصصان مجرب در این مراکز را خواستار بودند.

نتیجه‌گیری: سیستم ارائه خدمات مشاوره‌ای در نیروهای نظامی از لحاظ کمیت و کیفیت نیاز به تقویت دارد. این مراکز باید از نظر نیروی انسانی متخصص، محل استقرار، ویژگی‌های کارکنان و نوع خدمات قابل ارائه، منطبق با نیازهای کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان باشند.

کلمات کلیدی: خانواده، خدمات مشاوره، کارکنان نظامی، نیازسنجی.

مقدمه

استرس خیلی زیاد بودند و محیط کار نقش اصلی را در ایجاد استرس داشت (۲). در پژوهشی دیگر ملاحظه شد که ۶۰ درصد از بیماران کارکنان نظامی به صورت قابل توجهی از استرس رنج می‌بردند ۵۲ درصد گزارش کرده‌اند که استرس‌های شغلی سبب آشفتگی عاطفی آنها شده بود، ۴۲/۵ درصد گزارش کردند که استرس‌های شغلی باعث آغاز بیماری روانی آنها شده است (۳). در پژوهشی دیگر ملاحظه

کارکنان نظامی و خانواده آنان به دلایل نظامی بودن، استرس مضاعفی را تحمل می‌کنند. عواملی نظیر شرکت در جنگ و ماموریت‌های بحرانی، مهاجرت بی‌درپی، نگرانی از فقدان، تضاد بین محیط خانه و محیط کار، دوری از خانواده و کمبود آزادی‌های فردی از جمله دلایل افزایش استرس هستند (۱). برای نمونه نشان داده شده است که ۶۷ درصد از نیروهای نظامی دارای استرس زیاد و ۱۱ درصد دارای

۱- استادیار، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، پژوهشکده طب رزمی، مرکز تحقیقات علوم رفتاری (*نویسنده مسئول)

۲- مربی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، مرکز تحقیقات زنان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

۳- دانشیار، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، پژوهشکده طب رزمی، مرکز تحقیقات علوم رفتاری

۴- دکترای حرفه‌ای پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، پژوهشکده طب رزمی، مرکز تحقیقات علوم رفتاری

جنگ حاصل شده بود که نوروز جنگ نامیده می شد. بر این اساس در سالهای بین دو جنگ جهانی تحول اساسی در برخورد با مسائل روانشناختی در نیروهای نظامی بوجود آمد. در جنگ جهانی دوم ۱۹۴۵-۱۹۳۹ خدمات روانشناختی افزایش یافت. عمده اختلالات این دوره علاوه به موج انفجار، واماندگی و نوروز جنگ بود. اصول فوریت و مجاورت در درمان مورد توجه قرار گرفت. در جنگ کره (۱۹۵۰) مطالعه زمینه های شخصیتی (قبلی) در افراد مبتلا به اختلال ناشی از جنگ انجام شد. همچنین واژه خستگی جنگ در این دوره مطرح شد. پس از جنگ ویتنام (۷۳-۱۹۶۴) درمان آسیب دیدگان اختلال استرس پس از ضربه ضرورت یافت. در جنگ عراق علیه ایران (۱۹۸۸-۱۹۸۰) جنگ خلیج فارس (۱۹۹۱-۱۹۹۰) و جنگ آمریکا و انگلیس بر علیه عراق (۲۰۰۳) میزان شیوع اختلال استرس پس از حادثه مطرح شد (۱۰). پس از جنگ جهانی دوم ارائه خدمات مشاوره ای به آسیب دیدگان جنگ و اعضای خانواده آنها جزو برنامه های اصلی در درمان قرار گرفت برای نمونه بررسی بر روی فرزندان نظامیانی که در جنگ طوفان صحرا شرکت کرده بودند نشان داد که بیشترین میزان شیوع اختلال در بین آنها غصه بود (۱۱).

در دهه های اخیر خدمات مشاوره ای در نیروهای نظامی شکل جامع تری به خود گرفته است. مشاوران و روانشناسان نظامی شرایطی متفاوت از همکاران غیرنظامی خود دارند و وظیفه آنها علاوه بر حل مشکلات و توسعه بهداشت روانی، ایجاد و حفظ روحیه و افزایش آمادگی نبرد در افراد و یگانهای نظامی می باشد. همچنین آنها وظیفه دارند خدمات مشاوره ای را به تمامی افراد تحت پوشش سازمان نظامی از قبیل افراد شاغل، بازنشسته، اعضای خانواده و سربازان و وظیفه ارائه دهند. موسسه های خدمات مشاوره ای در ارتش آمریکا از سال ۱۹۸۷ تشکیل شد تا به کسانی که قبلا در شرایط نبرد دچار ترومای جنگ شده بودند خدمات ارائه دهد. عمده فعالیت های این موسسه پیگیری اشتغال، حمایت روانی و حمایت خانوادگی آسیب دیدگان است (۱۲). بنابراین توسعه مراکز خدمات مشاوره در نیروهای نظامی ضروری است. خدمات این مراکز باید استانداردهای لازم را داشته باشد و نیز مطابق نیاز مراجعان باشد. تحقیقات نشان داده است که مهم ترین کار برای نظامیان و اعضای خانواده آنها ارائه خدمات آموزشی و مشاوره ای است تا خدمات روان درمانی. برای اینکه مشاوران بتوانند مفید و موثر واقع شوند باید دوره های خاصی را که

شد که ۳۵/۶ درصد از نظامیان شرکت کننده در جنگ شکایات جسمانی داشتند و آشفتگی خواب، بی خوابی، خستگی، ضعف، سردرد، خشکی دهان، لرزش، بی اشتها، سرگیجه و کابوس شایعترین آنها بود (۴)، ابتلاء به اختلالات روانی در خلبانان نیروی هوایی به مراتب بیشتر از خلبانان هواپیماهای مسافربری بود و اختلال بدبینی، شکایات جسمانی، اضطراب، فرسودگی شغلی و ناسازگاری زناشویی از شایع ترین آنها است (۵، ۶). همچنین تحقیقات نشان داده است که ۲۶/۶ درصد از اسرای جنگی دچار اختلال استرس پس از سانحه، ۲۱ درصد دچار سردرد و ۱۷/۲ درصد دچار افسردگی بودند (۷). از سویی دیگر ملاحظه شد که میزان ناسازگاری زناشویی در بین خانواده های نظامی حدود ۳۰ درصد است، بطور متوسط ۶۵ درصد از کارکنان نظامی نیاز به مشاوره زناشویی دارند و عمده ترین نیاز آنها در زمینه حل تعارض است (۸). همچنین در بین خانواده های شهدا و متوفیان نظامی ۳۶ درصد به مشاوره ازدواج، ۱۴ درصد به مشاوره در زمینه روابط اجتماعی، ۴۵ درصد به مشاوره تربیتی و روابط بین اعضای خانواده نیاز دارند (۹). بر این اساس ارائه خدمات مشاوره ای در سازمانهای نظامی ضرورت بیشتری دارد تا سلامت روانی این نیروها تضمین شود و این ضمانتی برای تامین امنیت جامعه نیز خواهد بود. سابقه ارائه خدمات مشاوره در نیروهای نظامی این ضرورت را تایید می کند. بررسی تاریخچه خدمات روانشناسی و مشاوره در نیروهای نظامی نشان داد که این خدمات تا جنگ جهانی اول سابقه روانپزشکی، بین دو جنگ جهانی سببه روانشناسی و پس از جنگ جهانی دوم سببه مشاوره و روانشناسی داشته است. اولین بار طی جنگهای داخلی آمریکا (۶۵-۱۸۶۱) به مسئله عوارض روانی جنگ در سربازان به عنوان پدیده نوستالژی توجه شد. در جنگ روسیه و ژاپن (۱۹۰۵-۱۹۰۴) اختلالات روانی ناشی از جنگ تحت عنوان هیستری و نورآستنی توسط روانپزشکان مورد بررسی و درمان قرار گرفت. در جنگ جهانی اول (۱۸-۱۹۱۴) لزوم شرکت روانپزشک و روانشناس در ارتش مورد تاکید قرار گرفت و در هر تیپ ارتش کشورهای اروپایی حداقل یک روانپزشک و چند روانشناس استخدام شدند. در این دوره علائم اختلال ناشی از جنگ را شوک انفجار گفتند. پژوهشی که در بین دو جنگ جهانی (۱۹۱۸-۱۹۳۹) بر روی مصدومین روانی بازماندگان جنگ صورت گرفت نشان داد که این عده عمدتا دارای تیپ های نوروتیکی بودند که غالبا در اثر استرسهای

کارکنان در نیروها و رده‌های مستقر در استان بصورت تصادفی انتخاب شدند. لازم به توضیح است که تعداد پرسشنامه‌های توزیع شده ۲۰۰۰ مورد و تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده ۱۸۹۲ مورد (۹۴/۶ درصد) بود. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه محقق ساخته نیازسنجی خدمات مشاوره‌ای در نیروهای نظامی استفاده شد. مطابق این پرسشنامه کمیت و کیفیت نیاز کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان نسبت به خدمات مشاوره‌ای سنجیده شد. این پرسشنامه توسط کارکنان رسمی نظامی، همسران کارکنان و فرزندان بالای ۱۵ سال آنها تکمیل گردید. پرسشنامه شامل ۳۷ ماده در محورهای شناخت، نگرش، گرایش، نوع و چگونگی خدمات مشاوره‌ای مورد نیاز بود که مواد پرسشنامه در زمینه‌های زیر بود: ویژگی‌های مشاور، نوع و چگونگی خدمات مشاوره‌ای مورد نیاز، روش مشاوره مورد علاقه، شرایط فیزیکی و امکانات مورد نیاز برای مرکز مشاوره، منابع مشورتی کارکنان نظامی در زمینه مسائل زندگی و مشکلات روانشناختی، محل استقرار مرکز مشاوره. این پرسشنامه پس از تدوین، به جهت ارزیابی روایی محتوایی از سوی ۱۵ نفر از متخصصان روانشناسی، مشاوره و علوم اجتماعی مورد نظرسنجی قرار گرفت و محتوای پرسشنامه از سوی آنان مورد تایید واقع شد. همچنین در یک اجرای آزمایشی (پایلوت) میزان ثبات درونی پرسشنامه با استفاده از روش ضریب همبستگی درونی (آلفای کرونباخ) به میزان ۰/۸۹ بدست آمد. اطلاعات حاصل از پژوهش با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی از قبیل محاسبه فراوانی، درصد و نسبت و آزمون غیر پارامتریک کی ۲ برای مقایسه توزیع‌های فراوانی در بین سطوح مختلف متغیرها، مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند.

یافته‌ها

بررسی ویژگی‌های دموگرافیک آزمودنی‌ها نشان داد که از بین ۱۸۹۲ نفر شرکت‌کننده در این پژوهش، ۴۲ درصد کارکنان نظامی و ۵۸ درصد از اعضای خانواده آنها (همسر و فرزندان) بود. دامنه سنی افراد حداقل ۱۵ و حداکثر ۵۲ سال و میانگین سنی 27.9 ± 9.4 بود. از نظر وضعیت ازدواج، ۳۱ درصد مجرد (عمدتاً فرزندان)، ۶۶ درصد متأهل، ۱ درصد بیوه (همسر شهید یا متوفی)، ۰/۵ درصد مطلقه بودند و ۱/۵ درصد وضعیت ازدواج خود را مشخص نکرده بودند. از نظر تحصیلات ۳۰/۵ درصد زیر دیپلم، ۳۲/۵ درصد دیپلم، ۳۲ درصد فوق دیپلم و لیسانس و ۴ درصد فوق لیسانس و بالاتر بودند. همچنین

بخشی از آنها در زمینه شرایط نظامی و مداخله در بحران است بگذرانند (۱۳). برای نمونه نتایج نظرخواهی تلفنی از ۲۰۱ نفر از افراد بزرگسال در ۴ ماه پس از حمله تروریستی ۱۱ سپتامبر در آمریکا نشان داد که در ۳۰ روز پس از بحران ۷/۶٪ استفاده از مراکز بهداشت روانی و ۷/۷٪ استفاده از درمان روانپزشکی را گزارش دادند (۱۴). همچنین تحقیقات نشان داده است که در شرایط فعلی که والدین نظامی حضور کمی در خانه دارند آموزش خانواده برای تربیت فرزندان ضرورت دارد (۱۵). بر این اساس تحقیق حاضر در صدد برآمد تا انواع و ابعاد نیازمندیهای کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان را نسبت به کمیت، کیفیت و نوع خدمات مشاوره‌ای شناسایی کند و تلاش گردید تا شناخت، نگرش و گرایش کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان به انواع مشاوره، کیفیت خدمات، چگونگی ارائه خدمات، ویژگیهای مشاور، محل مشاوره و ... بررسی شود. سؤال اصلی این پژوهش عبارت بود از اینکه کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان چه نوع خدمات مشاوره‌ای را با چه کمیت و کیفیتی ترجیح می‌دهند.

مواد و روشها

در این پژوهش نوع و چگونگی خدمات مشاوره و روانشناختی مورد نیاز کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش، کارکنان و اعضای خانواده آنان در یکی از سازمان‌های نظامی بود. برای جمع‌آوری اطلاعات حدود ۱۸۹۲ نفر از کارکنان نظامی، همسران و فرزندان بالای ۱۵ سال آنها انتخاب و مورد بررسی قرار گرفتند. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان برای هر گروه (کارکنان، همسران و فرزندان) ۳۸۰ نفر و در مجموع ۱۱۴۰ نفر برآورد شد، اما جهت افزایش اعتبار و کاهش خطاهای احتمالی تعداد جمعیت نمونه برای هر گروه به بیش از ۶۰۰ نفر افزایش داده شد. انتخاب نمونه‌ها بر اساس روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام گرفت. در مرحله اول تعداد ۱۵ استان از بین ۲۸ استان کشور بر اساس پراکندگی جغرافیایی انتخاب شدند. برای این انتخاب، تمامی استانهای کشور به ۵ منطقه جغرافیایی (شمال، جنوب، شرق، غرب، مرکزی) تقسیم شدند و سپس بر اساس توزیع جغرافیایی، استانهای تهران، اصفهان، یزد، بوشهر، همدان، آذربایجان غربی، مازندران، خراسان، کردستان، زنجان، قم، مرکزی، گلستان، گیلان و قزوین انتخاب شدند. پس از انتخاب ۱۵ استان حجم نمونه به نسبت در بین استانها تقسیم شدند. در مرحله بعدی تعداد مورد نیاز نمونه‌ها با رعایت نسبت توزیع

در بررسی وضع تاهل مشاور از نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان دیده شد که بیشتر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان (۶۲/۲٪) مشاور متاهل را ترجیح داده‌اند. البته بیشتر افراد جوان مشاور جوان را ترجیح داده بودند (جدول ۳). بررسی مقایسه‌ای دو گروه از زنان و مردان با استفاده از آزمون کی ۲ نشان داد که ترجیح مجرد یا متاهل بودن مشاور در بین زنان و مردان از نظر آماری در سطح $p < 0/05$ متفاوت نیست.

جدول ۳- نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در مورد وضع تاهل مشاور

وضع تاهل مشاور	زنان	مردان	کل فراوانی	کل درصد
مجرد باشد	۷/۱	۴/۱	۱۱۱	۵/۹
متاهل باشد	۶۳/۶	۶۷/۱	۱۱۷۶	۶۲/۲
فرقی نمی‌کند	۲۹/۲	۲۸/۸	۵۲۵	۲۷/۷
موارد بدون پاسخ	-	-	۸۰	۴/۲

در بررسی میزان مذهبی بودن مشاور از نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان ملاحظه شد که بیشتر افراد مشاور مذهبی را ترجیح داده‌اند (۷۰/۷ درصد) (جدول ۴). این عامل در مقایسه با سن افراد نشان داد که بیشتر افرادی که ترجیح داده بودند مشاورشان از نظر مذهبی معمولی باشد در سنین جوانی هستند. همچنین علی‌رغم اینکه مردان بیشتر از زنان ترجیح داده بودند که بهتر است مشاورشان مذهبی باشد، این تفاوت از نظر آماری با استفاده از آزمون کی ۲ در سطح $p < 0/05$ معنی دار نبود.

جدول ۴- نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در مورد میزان مذهبی بودن مشاور

میزان مذهبی بودن مشاور	زنان درصد	مردان درصد	کل فراوانی	کل درصد
مذهبی باشد	۷۷/۳	۷۶/۵	۱۳۳۷	۷۰/۷
معمولی باشد	۱۶/۱	۷/۵	۲۴۳	۱۲/۸
فرقی نمی‌کند	۱۲/۵	۱۶	۲۵۰	۱۳/۲
موارد بدون پاسخ	-	-	۶۳	۳/۳

همچنین نتایج نشان داد که نظامی یا غیر نظامی بودن برای اکثر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان (۵۶/۹ درصد) مهم نیست (جدول ۵). فرزندان کارکنان ترجیح داده‌اند که بهتر است مشاورشان

ملاحظه شد که عمده‌ترین منبع مشورتی کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در درجه اول اعضای خانواده و در درجه دوم متخصصین مشاوره است (۲۷/۶ درصد) در همین رابطه دوستان با ۱۹/۷ درصد فراوانی در رتبه سوم و اقوام و فامیل با ۶/۳ درصد فراوانی در رتبه چهارم و معلمان با ۷/۵ درصد در رتبه پنجم قرار دارند. در پاسخ به این سوال که چه میزانی از کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در صورت بروز مشکل تمایل دارند به مشاور مراجعه کنند. نتایج تحقیق نشان داد که ۶۲/۴ درصد خواهان مراجعه به مشاور هستند، ۲۶/۲ درصد برای مراجعه ابهام دارند و ۶/۳ درصد مایل نیستند به مرکز مشاوره مراجعه نمایند.

در بررسی خصوصیات مشاور و روانشناس از نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان، ملاحظه شد که از نظر کارکنان نظامی مناسبترین مشاور کسی است که در درجه اول تخصص و تجربه بالا و در درجه دوم امین و رازدار باشد (جدول ۱).

جدول ۱- مهمترین خصوصیات مشاور از نظر کارکنان نظامی و خانواده‌ها

ویژگی	فراوانی	درصد*
داشتن تخصص و تجربه بالا	۱۱۷۲	۶۱/۹
امین و رازداری	۴۴۴	۲۳/۵
خوش برخورد و دلسوز	۴۲۳	۲۲/۴
ایمان و تعهد	۲۶۵	۱۴
صبور و باحوصله	۱۲۹	۶/۸

* با توجه به اینکه هر فرد می‌توانست بیش از یک گزینه انتخاب کند، بنابراین جمع درصدها مساوی ۱۰۰ نیست.

در بررسی ترجیح نوع جنسیت مشاور از نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان ملاحظه شد که بیشتر زنان (۵۵/۱ درصد) مشاور زن را ترجیح داده‌اند در حالی که برای بیشتر مردان (۴۸/۱ درصد) نوع جنس مشاور چندان مهم نیست (جدول ۲).

جدول ۲- نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در مورد نوع جنسیت

نوع جنس مشاور	زنان		مردان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زن باشد	۶۵۱	۵۵/۱	۴۵	۷/۲
مرد باشد	۱۳۴	۱۱/۳	۲۷۹	۴۴/۷
فرقی نمی‌کند	۳۹۷	۳۳/۶	۳۰۰	۴۸/۱

جدول ۷- ترتیب موضوعات و مشکلاتی که کارکنان و خانواده‌های آنان ترجیح می‌دهند با مشاور مطرح کنند

ردیف	نوع مشکلات	فراوانی	درصد*
۱	روابط بین اعضای خانواده	۱۰۶۶	۵۶/۳
۲	تربیت فرزند	۱۰۴۱	۵۵
۳	مسائل روانی و رفتاری	۹۹۷	۵۲/۷
۴	ازدواج	۸۵۸	۴۵/۴
۵	مسائل درسی و تحصیلی	۷۲۷	۳۸/۴
۶	روابط اجتماعی	۵۶۵	۲۹/۹
۷	مسائل حقوقی	۴۴۸	۲۳/۷
۸	مشکلات اقتصادی	چ ۳۹۲	۲۰/۷
۹	مسائل اعتقادی	۳۴۶	۱۸/۳
۱۰	مسائل شغلی	۲۸۵	۱۵/۱

* با توجه به اینکه هر فرد می‌توانست بیش از یک گزینه انتخاب کند، بنابراین جمع درصدها مساوی ۱۰۰ نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

محیط‌های نظامی، محیط‌های استرس‌زایی می‌باشند. نظامیان علاوه بر استرس‌های رایج در زندگی، به دلایل ماموریت‌های زیاد و ناگهانی، تعدد نقل مکان‌ها و مهاجرت زیاد، استرس‌های ناشی از جنگ و عملیات نظامی و اثرات باقیمانده از آن در سالهای بعدی، دور بودن از حمایت‌های خانوادگی و اقوام، استرس‌های مضاعفی را دریافت می‌کنند (۱، ۱۶) که خانواده محل ظهور این استرس‌ها می‌باشد. علاوه بر این وظیفه اصلی کارکنان نظامی حضور در ماموریت‌ها، شرکت در جنگ و عملیات نظامی است و در عصر حاضر جنگ نوین و از جمله جنگ روانی جایگزین جنگ‌های کلاسیک شده است. آشنایی با آخرین مدل‌های جنگ روانی دشمن، جلوگیری از اثرات ناشی از آن و نیز اقدام به عملیات روانی بر علیه دشمن از ضرورت‌های واحدهای نظامی است. بر این اساس و مطابق آنچه تاریخ به ما می‌گوید، سازمان‌های نظامی اولین جایگاه ظهور، رشد و گسترش خدمات مشاوره و روان‌شناسی بوده است و اصولاً رشد و توسعه روان‌شناسی تا حدودی مدیون محیط‌های نظامی است. اولین و مهمترین ابزارهای سنجش روان‌شناختی در محیط‌های نظامی ساخته شد، روش‌های درمانی در درمان آسیب‌دیدگان روانی بدنبال جنگ رشد یافته است و یا خانواده درمانی بدنبال آسیب‌های خانوادگی ناشی از جنگ جهانی دوم بوجود آمد (۱، ۱۰). این در حالی است که در کشور ما محیط‌های نظامی بعد از

فردی غیر نظامی باشد و نیز ترجیح نظامی یا غیر نظامی بودن مشاور بین دو گروه مردان و زنان از نظر آماری با استفاده از آزمون کی ۲ در سطح $p < 0/05$ معنی‌دار نبود.

جدول ۵- نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان درباره نظامی یا غیر نظامی بودن مشاور

وضعیت	مردان		زنان	
	درصد	فراوانی	درصد	کل
نظامی باشد	۲۵/۲	۳۹۵	۱۹/۷	۲۰/۹
غیر نظامی باشد	۱۸/۲	۳۵۰	۱۹/۶	۱۸/۵
فرقی نمی‌کند	۵۶/۶	۱۰۷۶	۶۰/۶	۵۶/۹
موارد بدون پاسخ	-	۷۱	-	۳/۸

در زمینه محل استقرار مرکز ملاحظه شد که برای ۴۳/۶ درصد کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان محل استقرار مراکز مشاوره مهم نیست. در مقایسه این موضوع با متغیرهای نوع جنس، سن و یا در بین کارکنان نظامی و خانواده آنان با استفاده از آزمون کی ۲ در سطح $p < 0/05$ تفاوت معنی‌داری ملاحظه نشد (جدول ۶).

جدول ۶- نظر کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان در مورد محل استقرار مرکز مشاور

محل مرکز مشاوره	مردان		زنان	
	درصد	فراوانی	درصد	کل
داخل مجموعه نظامی باشد	۲۵/۲	۳۹۵	۱۹/۷	۲۰/۹
خارج از مجموعه نظامی باشد	۱۸/۲	۳۵۰	۱۹/۶	۱۸/۵
فرقی نمی‌کند	۵۶/۶	۱۰۷۶	۶۰/۶	۵۶/۹
موارد بدون پاسخ	-	۷۱	-	۳/۸

در زمینه نوع مشکلات کارکنان نظامی و خانواده آنان برای دریافت خدمات مشاوره‌ای نتایج نشان داد که ۵۶/۳ درصد در زمینه مشکل روابط بین اعضای خانواده، ۵۵ درصد در زمینه تربیت فرزند، ۵۲/۷ درصد در زمینه مشکلات روانی و رفتاری نیاز به مشاوره دارند که رتبه‌های اول تا سوم را تشکیل می‌دهند و مشکلات ازدواج با ۴۵/۴ درصد در رتبه چهارم فرار دارد (جدول ۷).

است که در حال حاضر عمده ترین منبع مشورتی افراد، اعضای خانواده است و تنها ۲۷٪ با متخصصین مشورت می کنند. هر چند خانواده به عنوان یکی از منابع اصلی و مهم در تربیت و مشورت دهی به اعضا است، ولی پیچیدگی مشکلات امروزی در بسیاری از موارد مداخلات تخصصی را می طلبد، ضمن اینکه مطابق یافته پژوهش حاضر یکی از عمده ترین مشکلات افراد مورد مطالعه مشکل روابط بین اعضای خانواده است. وجود چنین مشکلاتی در بین اعضای خانواده مانع از آن می شود تا خانواده به عنوان مرجع و منبع تصمیم گیریها و حل مشکل باشد و اعضاء ترجیح می دهند از منابع برون خانوادگی بهره گیرند. چنانچه منابع مشورتی برون خانوادگی متخصص نباشد ممکن است پیامدهای منفی نیز برای خانواده به وجود آید. آنچه از یافته های پژوهش حاضر استنباط می شود این است که اولاً این ضرورت برای کارکنان نظامی و خانواده های آنها احساس می شود که برای حل مشکلات زندگی شان به مراکز خدمات مشاوره ای مراجعه و با متخصصین روانشناسی و مشاوره مشورت نمایند و علی رغم نبود مراکز خدمات مشاوره ای کافی، متخصصین مشاوره و روانشناسی دومین منبع مشورتی کارکنان و خانواده های آنها می باشد. ثانیاً کمبود مراکز خدمات مشاوره ای در نیروهای نظامی به وضوح دیده می شود. پژوهش ها نشان داده است که در حال حاضر به نسبت هر ۱۰ هزار نفر از کارکنان نظامی و اعضای خانواده های آنها یک روانشناس و مشاور وجود دارد (۱۸)، ضمن اینکه بخش عمده ای از این افراد بدلیل نداشتن حداقل تحصیلات (کارشناس ارشد) فاقد صلاحیت علمی لازم برای ارائه خدمات روان درمانی و مشاوره هستند. این در حالی است که استاندارد موجود برای هر ۲۰۰ تا ۳۰۰ نفر نیروی نظامی یک مشاور و روانشناس و برای یک واحد نظامی (لشکر) تعداد ۴۸ نفر متخصص تمام وقت مشاوره و روان شناسی لازم است (۱۹). مطابق نتایج پژوهش حاضر عمده افراد مورد بررسی از وجود مراکز خدمات مشاوره ای در سازمان های نظامی بی اطلاع هستند و بخشی از بی اطلاعی آنها می تواند بدلیل فقدان دسترسی به آن مراکز باشد. لذا مکان و شرایط مراکز خدمات مشاوره ای می تواند نقش مهمی را در جذب مراجعان داشته باشد. ثالثاً تنها ۶/۳ درصد از افراد مورد بررسی اظهار کرده اند که در صورت بروز مشکل در زندگی به مراکز خدمات مشاوره ای مراجعه نمی کنند و حدود ۲۶ درصد نظر خنثی داشته اند

سایر سازمان ها نسبت به ساماندهی خدمات مشاوره ای اقدام می کند. زیرا که سازمانهایی چون آموزش و پرورش، بهزیستی، انجمن اولیا و مربیان و دانشگاه ها در دهه ۱۳۷۰ به این امر مبادرت ورزیده اند و ساماندهی خدمات مشاوره ای در کل کشور در نیمه دوم دهه ۷۰ توسط دولت و با همکاری سازمان ملی جوانان صورت گرفت (۱۷). نیاز کارکنان نظامی و خانواده های آنان نسبت به خدمات مشاوره ای بیشتر است. علی رغم ابهاماتی که خانواده ها و کارکنان در این زمینه دارند، نگرششان نسبت به مشاور و خدمات مشاوره ای مثبت است. با این وجود میزان مراجعه آنها به مراکز موجود خدمات مشاوره ای کم است (۱۸). شاید به این دلیل که مراکز خدمات مشاوره ای موجود در نیروهای نظامی مطابق خواست، سلیقه و نیاز مراجعه کنندگان نیست. انطباق مراکز خدمات مشاوره ای باید مطابق نیاز مراجعه کنندگان باشد. تلاش برای افزایش اعتماد عمومی از طریق استاندارد سازی، رفع موانع و مخصوصاً استقلال بخشی به مراکز از جمله آنهاست. همچنین بکارگیری نیروهای متخصص، باتجربه، متاهل، متناسب با سن و جنس مراجعین، میزان مذهبی بودن، و استفاده از مشاوران نظامی و غیر نظامی در مراکز از جمله این اقدامات می تواند باشد. عمده ترین نیاز کارکنان نظامی و خانواده های آنها راهنمایی و مشاوره در زمینه مسایل خانوادگی، تربیت فرزند و مشکلات روانی و رفتاری است. بنابر این شناخت اولویت ها مهم است. این اولویت ها لازم است با وضعیت موجود انطباق داده شده و تلاشهایی برای رفع نواقص صورت گیرد. خدمات مشاوره ای در هر سازمان و علی الخصوص سازمان های نظامی باید ضمن توجه به نیازهای کارکنان و خانواده های آنان و سایر نیروهای تحت پوشش از قبیل نیروهای وظیفه، بازنشسته، خانواده های متوفیان و اعضای بسیج، باید نیازهای سازمان را نیز مورد توجه قرار دهد. نیازهای افراد و حتی سازمان در دوره های مختلف متفاوت است و این به بررسی و انجام تحقیقات ادواری نیازمند است. بر این اساس پیشنهاد می شود بررسی وضعیت نیازهای خدمات مشاوره ای کارکنان و خانواده ها و سایر افراد تحت پوشش و بررسی وضعیت موجود ارائه خدمات مشاوره ای و میزان اثر بخشی آنها جزو اولویت ها قرار گیرد و هر چند سال یک بار این موضوع مورد پژوهش قرار گیرد. یافته های پژوهشی نشان داد که بیشتر کارکنان و خانواده های آنان در صورت بروز مشکل در زندگی خواهان مراجعه به مراکز خدمات مشاوره و روانشناسی هستند (۶۲/۴٪). این در شرایطی

خانواده بدنبال تحولات فرهنگ و شیوه زندگی و به دنبال تغییر در ارزشها که نتیجه سیاست استکبار جهانی در تهاجم فرهنگی است در حال وقوعی باشد و هدف اساسی تهاجم فرهنگی آسیب بر خانواده است (۲۶). بر این اساس ضرورت دارد خانواده در اولویت خدمات رسانی مراکز مشاوره سازمان‌های نظامی قرار گیرد. این نتایج با نتایج سایر پژوهش‌ها همخوانی دارد. چرا که تحقیقات قبلی انجام شده در محیط‌های نظامی نیز نشان داده است که مشکلات روابط خانوادگی و بویژه ناسازگاری زوجین در بین کارکنان نظامی از فراوانی قابل توجهی برخوردار است (۸)؛ همچنین باید مشکلات روانی و رفتاری در اولویت بعدی مراکز مشاوره در نیروهای نظامی قرار گیرد. مطابق نتایج تحقیقات، شایع‌ترین مشکلات روانی و رفتاری در بین نیروهای نظامی به ترتیب عبارتند از: استرس‌های شغلی، علائم اختلال پارانوئید، افسردگی، علائم اختلال بدنی شکل، اضطراب و مشکلات روابط بین فردی (۲۷، ۶). نکته دیگر در نتایج پژوهش‌ها ویژگیهای مشاور، روانشناس و مراکز خدمات مشاوره‌ای از دیدگاه کارکنان نظامی و خانواده‌های آنها بود. ترجیحات مراجعان و نیازهای آنان باید در راه‌اندازی و خدمات رسانی مراکز مشاوره و روانشناسی هم‌زمان ملحوظ گردد. چنانچه مراکز مشاوره در نیروهای نظامی مطابق خواست و نیاز کارکنان و خانواده‌ها باشد بهتر می‌تواند در جلب و کمک به آنها موفق شود، ضمن اینکه اعتماد و اطمینان بیشتری نسبت به این مراکز جلب می‌شود. زیرا که اساس مراجعه به مراکز خدمات مشاوره‌ای مبتنی بر اعتماد و اطمینان عمومی است. بخشی از این اعتماد به استاندارد بودن مراکز مربوط می‌شود. مراکز استاندارد هستند که مکان مستقل داشته باشند، پرونده‌های مراجعان در محل امنی نگهداری شوند، ارائه دهندگان خدمات از تجربه و تخصص لازم برخوردار باشند، ارائه دهندگان خدمات دلسوز، امین و رازدار باشند. اطلاعات حاصل از پژوهش نیز نتایج مشابهی را نشان داد. ملاحظه شد که کارکنان و خانواده‌های آنان ترجیح می‌دهند مشاور و روانشناس آنها در درجه اول دارای تخصص بالا و در درجه دوم رازدار و در درجه سوم دلسوز و در درجه چهارم مذهبی باشند. بر این اساس تربیت و بکارگیری متخصصان در مراکز خدمات روانشناسی و مشاوره ضروری است. بخشی دیگر از اعتماد مراجعین از طریق توجه به ترجیحات آنها جلب می‌شود. مطابق تحقیق حاضر ترجیحات کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان بصورت زیر بوده است. میزان سن

که فرهنگ سازی برای دریافت خدمات تخصصی و ایجاد مراکز مناسب، استاندارد و در دسترس می‌تواند نظر این عده را نیز مثبت نماید تا آنها نیز بتوانند از خدمات این مراکز بهره گیرند. بخشی دیگر از نتایج پژوهش حاضر ملاکهای لازم برای مراکز مشاوره و اولویت نیازهای کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان را مورد بررسی قرار داده است. در این زمینه تحقیقات نشان داده است که توان علمی، تجربه و متاهل بودن مشاور در موفقیت او تاثیر دارد (۲۰). همچنین عواملی نظیر سن، جنسیت، وضعیت تاهل و وضع ظاهری مشاور از جمله عواملی هستند که در انتخاب وی توسط مراجع تاثیر می‌گذارد. از سویی دیگر ملاحظه شده است که مردم مشاورانی را ترجیح می‌دهند که تا سر حد امکان اسرار آنان را حفظ نمایند و در برخورد با آنان به جای دلسوزی همدلی داشته باشد (۲۱). همچنین یکی از ویژگی‌های مهم مشاور که تاثیر چشمگیری بر روی مراجعان می‌گذارد جذابیت اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی اوست (۲۲). برای نمونه دیده شده است که مشاوره قبل از ازدواج بر روی رضایت از ازدواج کارکنان نظامی تاثیر اندکی داشته است. این در حالی است که نتایج بررسی بر روی زوجین غیر نظامی نشان داده است که مشاوره قبل از ازدواج تاثیر مفیدی بر زندگی آنها دارد (۲۳). بررسی‌ها روی سربازان نشان داده است که در ۸ هفته اول ورود آنها به محیط نظامی میزان سازگاری کم، پر خاشگری بالا و شیوه مقابله با استرس هیجان محوری است و مناسبترین شیوه کار بکارگیری روش مقابله ای مسئله مدار است که بطور معنی داری روی آنها تاثیر می‌گذارد (۲۴). نتایج تحقیق حاضر نشان داد که سه نیاز عمده کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان برای دریافت خدمات مشاوره‌ای روابط بین اعضای خانواده، تربیت فرزند و مسایل شخصیتی است. در دنیای امروزی، خانواده با چالش‌هایی مواجه است. خانواده محل ظهور و بروز استرس‌های اعضا و استرس‌های درون و برون خانواده است. خانواده‌های کارکنان نظامی به دلایل متعدد و از جمله حضور مستقیم یا غیر مستقیم در جنگ آسیب دیده‌اند. این واقعیت را باید پذیرفت که آسیب ناشی از جنگ بر روی خانواده در برخی موارد تا ۳ نسل تداوم می‌یابد. آنچه مهم است شناخت آسیب‌ها و پیشگیری و درمان آنهاست. چرا که با گذشت زمان آسیب خانواده مزمن شده و درمان آن دشوار می‌شود (۲۵، ۲۱). بنابراین خانواده باید در زمینه خدمات روانشناسی و مشاوره در اولویت قرار گیرد. ضمن اینکه فرایند تحول

برنامه استراتژیک خدمات مشاوره‌ای در سازمان‌های نظامی تدوین گردد.

۲- امکانات فیزیکی و تخصصی مراکز استاندارد شود. در استاندارد سازی آنها به محل استقرار، تعداد اتاقها، نوع میز و صندلی‌ها، استقلال فیزیکی مراکز و از این قبیل توجه گردد. به میزانی که مراکز مستقل و دارای استاندارد مشخص می‌شوند، میزان اعتماد افراد افزایش پیدا می‌کند.

۳- در راستای ساماندهی خدمات مشاوره‌ای در نیروهای نظامی، توجه به نیازهای کارکنان نظامی و خانواده‌های آنان و سایر افراد تحت پوشش، بررسی وضعیت موجود ارائه خدمات مشاوره‌ای و میزان اثربخشی آنها، بررسی روشهای نوین ارائه خدمات مشاوره‌ای جزو اولویت‌های پژوهشی قرار گیرد و بصورت دوره‌ای انجام شود.

۴- در زمینه گسترش فرهنگ استفاده از خدمات مشاوره‌ای در بین کارکنان و خانواده‌ها و تمامی افراد تحت پوشش نظامی تلاشهایی صورت گیرد. برنامه‌های مشاوره‌ای ادواری برای افراد خاصی اجباری شود: جانبازان، شاغلین مشاغل حساس، مدیران، افراد آماده به اعزام برای ماموریت، افرادی که از ماموریت‌های خاص برگشته‌اند و... از جمله این گروه‌ها است. تبلیغات، اعتماد سازی و برنامه‌های آموزش همگانی می‌تواند در این زمینه موثر باشد.

۵- مشاوران و روانشناسانی که در مراکز مشاوره نیروهای نظامی بکارگیری می‌شوند علاوه بر دارا بودن شرایط عمومی، تخصصی و پروانه کار باید دوره‌های بازآموزی ویژه‌ای را نیز بگذرانند. این دوره‌ها می‌تواند در زمینه مسائل سازمان‌های نظامی و مداخله در بحران باشد.

References

۱. احمدی خدابخش. الگوهای اختلال در سیستم خانواده‌های پرسنل نظامی، خلاصه مقالات همایش مسایل روان‌شناختی در نیروهای نظامی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج)، تهران، ۱۳۷۸، ص ۱۶-۱۷.
۲. مرزآبادی آزاد، سلیمی اسفندیار. بررسی استرس‌های شغلی کارکنان یک واحد نظامی. مجله طب نظامی، ۱۳۸۳، ۴(۲۲)، ۸۴-۲۷۹.
3. Steven F. Occupational stress and psychiatric illness in the U.S. military. Chief- mental health clinic. New York: F.E warren USAF base, 1996.

مشاور چندان برای مراجعان مهم نیست ولی افراد جوانتر عمدتاً ترجیح داده‌اند که مشاورشان جوان باشد، نوع جنسیت مشاوران در کل برای مراجعان مهم نیست ولی به تفکیک نوع جنس ملاحظه شد که زنان، مشاور زن را بیشتر ترجیح داده‌اند. از نظر وضع تاهل بیشتر افراد مشاوران متاهل را ترجیح داده‌اند همچنین بیشتر افراد مورد بررسی ترجیح داده‌اند که مشاورشان بهتر است مذهبی باشد ضمن اینکه عضویت یا عدم عضویت فرد مشاور در سازمان نظامی چندان برای آنها مهم نبود. از نظر مکان مرکز ترجیح کلی وجود ندارد ولی در مقایسه بین اماکن داخل و خارج از سازمان نظامی، بیشتر افراد مورد بررسی خارج از مجموعه نظامی را ترجیح داده‌اند. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که اولاً در مراکز خدمات مشاوره‌ای افراد متخصص با حداقل تحصیلات کارشناسی ارشد بکارگیری شوند، ثانیاً مشاوران و روانشناسان مراکز از هر دو جنس مرد و زن و از سنین مختلف باشند تا مراجعان بر حسب ترجیح خود در انتخاب مشاور آزاد باشند. ثالثاً مشاوران از نظر تاهل و مذهبی بودن گزینش شوند، رابعاً مراکز خدمات مشاوره‌ای هم در داخل مجموعه نظامی و هم در خارج از مجموعه نظامی تشکیل شوند.

بر اساس نتایج حاصل از پژوهش و مطابق مباحث مطرح شده در این قسمت پیشنهاداتی برای ساماندهی و بهبود خدمات مشاوره‌ای در نظامی ارائه می‌شود:

۱- اهتمام جدی به گسترش کمی و کیفی ارائه خدمات مشاوره‌ای در نیروهای نظامی صورت گیرد. تلاشهایی برای جبران عقب افتادگیها از نظر ساماندهی خدمات مشاوره‌ای در سازمان‌های نظامی انجام شود و ضمن اینکه برنامه گسترش آن برای دهه‌های آینده به عنوان

۴. فتحی آشتیانی علی، کرمی نیا رضا. بررسی سیمای بالینی تعدادی از مصدومین روانی ناشی از جنگ. مجله طب نظامی، ۱۳۸۱، ۴(۴)، ۲۹-۲۲۵.

5. Ernsting J, Nicholson AN, Rain ford DJ, Aviation medicine. 3rd ed. London: Butter worth. 2000. P:398.

۶. یاسایی ایرج، احمدی خدابخش و کولیوند علیرضا. استرس در خلبانان نظامی، بررسی شیوع علائم اختلالات روانشناختی و فرسودگی در خلبانان. مجله طب نظامی، ۱۳۸۱، ۴(۴)، ۳۶-۲۳۱.

۷. گنجی فروزان، مسعودی عزیزاله، گنجی نجمیه. بررسی وضعیت بیماریهای روانشناختی در بین آزادگان. مجله طب نظامی، ۱۳۸۱، ۴(۳)، ۷۳-۱۶۹.
۸. احمدی خدابخش. بررسی عوامل موثر بر کاهش و افزایش سازگاری زوجین. دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، پژوهشکده طب رزمی، مرکز تحقیقات علوم رفتاری، پژوهش، ۱۳۸۲، ص ۸۵-۸۲.
۹. احمدی خدابخش. بررسی وضعیت ازدواج مجدد و اثرات آن در بهداشت روان همسران شهدا و متوفیات نظامی. مجله دانشور رفتار، ۱۳۸۳، ۱۱(۷)، ۴۵-۳۵.
۱۰. فتحی آشتیانی. مروری بر اختلالات روانی ناشی از جنگ. فصلنامه علمی - آموزشی دانشکده پزشکی دانشگاه بقیه الله (عج)، ۱۳۸۳، ۶(۲۴)، ۱۹-۱۴.
11. Rosen LN, Teitelbaum JM, Westhuis DJ. Childrens reactions to the desert storm deployment: initial findings from a survey of Army families. *Mil Med.* 1993;158(7): 465-9.
12. North Shore Veterance, Counseling Services, Retrieved 2003.[online]. Accessed online in Feb12 2006.
13. Nabb DD, Baumer RJ, Wieseler NA. Counseling army reservists and their families during operation deserts shield/storm. *Community Ment Health J.* 1993; 29(5): 441-7.
14. Boscorino JA, Galea S, Adams RE, Ahern J, Resnick H, Vahov D. Mental health service and medication use in New York city after the September II, 2001, terrorist attack, *Psychiatr Serve.* 2004;55(3): 274-83.
15. Schor EL, Family pediatrics: report of the Task Farce on the family. *Pediatrics.* 2003;111(6pt2):1541-71.
۱۶. یاسمی صدیقه. بررسی جامعه شناختی - روانشناختی جنگ تحمیلی و عوارض روانی - اجتماعی آن. پژوهش، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز پژوهشهای بنیادی، ۱۳۷۵، ص ۴۸-۲۵.
۱۷. کیانی اردشیر، شریفی راد کوروش، رجب بلوکات شکراله. خدمات مشاوره در دستگاههای دولتی. ویژه نامه چهارمین همایش ملی سازماندهی خدمات روانشناسی و مشاوره (دانش افزایی بالینی)، دفتر برنامه ریزی و خدمات مشاوره سازمان ملی جوانان، تهران، ۱۳۸۲، ص: ۳۴-۲۴.
۱۸. احمدی خدابخش، سوری فاطمه، آزاد اسفندیار، فتحی آشتیانی علی، امیری ماندانا، احمدی زاد محمد جواد و همکاران. بررسی وضعیت خدمات مشاوره ای در سپاه. مجله طب نظامی، ۱۳۸۴، ۷(۱)، ۴۸-۳۹.
19. Martin JA, Fagan JG. Army mental health units in theater of operations: An overview of the Gulf War. In: Martin JA, Sparacino LR, Belenky GL, eds. *The Gulf War and Mental Health: A Comprehensive Guide.* Westport, CT: Praeger, 1996. P: 19-32.
20. Lagana L. Older adults expectations about mental health counseling. *Int J Agin Human Develop.* 1995;40 (4): 297-316.
۲۱. خشکبیدحقیقی محسن. بررسی انتظارات دانش آموزان، والدین و مدیران از مشاور، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۳، ص ۲۵-۱۱۰.
22. Hagborg, WJ. Adolescent clients and perceived counselor characteristics. *J Clinic Psychol.* 1991;47(1): 107-113.
23. Schumm WR, Resnick G, sillimen B, Bell DB. Premarital Counseling and Marital satisfaction, Among civilian wives of military service members. *J sex Marital Ther.* 1998;24 (1): 21- 8.
24. Clemons EP. Monitoring anxiety levels and coping skills among military recruits; *Mill Med.* 1996; 161(1):18-21.
۲۵. احمدی خدابخش، بررسی و تحلیل وضعیت بهداشت روانی خانواده های نظامیان در دهه دوم بعد از جنگ، خلاصه مقالات کنگره طب نظامی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله (عج)، تهران، ۱۳۸۱، ص ۳-۱۰۲.
۲۶. گروه نویسندگان، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، برگرفته از سخنان مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه ای، تهران: چاپ سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳، ص ۱۰۴-۹۹.
۲۷. احمدی خدابخش، فتحی آشتیانی علی. مقایسه مشکلات روانشناختی فرزندان شهداء و فرزندان متوفیان نظامی. مجله طب نظامی، ۱۳۸۲، ۵(۴)، ۸۳-۲۷۷.

A study of demand of military staff and their family members on counseling and psychotherapy

*Ahmady Kh; PhD¹, Soori F; MSc², Fathi-Ashtiyani A; PhD³, Mirzamani SM; PhD³, Arabnia AR; MD⁴

Abstract

Background: Counseling and psychotherapy are essential for today life. Military staffs and their families are exposed to stresses of military environment along with their common life stressors. Therefore, their demand of counseling service is more.

Materials and methods: This was a descriptive study performed on 1892 selected subjects in 2003 to recognize the demands of Sepah personnel and their family members for counseling and psychotherapy. The sampling method was double-cluster and the selected data were obtained by questionnaire and analyzed by statistical mean, percentage and Chi-Square tests.

Results: Results revealed that counselors and psychotherapies are secondary source for counseling life problems and the major life problems of subjects in order were as follow: family relationship, parenting or child rearing and psychological problems. Most subjects asked for establishment of counseling centers to be accessible and application of specialized counselors.

Conclusions: The counseling services in military organization have to be adjusted with clients' neediness.

Key words: Counseling service, Military, Neediness

1- (*Corresponding author) Assistant professor, Baquiyatallah University of Medical Sciences, Military Medicine Institute, Behavioral Sciences Research Center

2- Instructor, Baquiyatallah University of Medical Sciences, Sepah Women Research Center

3- Associate professor, Baquiyatallah University of Medical Sciences, Military Medicine Institute, Behavioral Sciences Research Center

4- General physician, Baquiyatallah University of Medical Sciences, Military Medicine Institute, Behavioral Sciences Research Center